

**Музейництво в Україні:
історія та проблеми
сучасного розвитку**

Руслана Маньковська (м. Київ)

Музейна Франкіана: ретроспекція творення

У статті в контексті формування музейної Франкіани в Україні висвітлюється музейний аспект діяльності Івана Франка, його участь у пошуковій, науково-експедиційній, виставковій роботі, розробці методичних матеріалів для збирання та вивчення народної культури, оприлюдненні їх у наукових та періодичних виданнях. Частина матеріалу присвячена шануванню пам'яті Каменяра в національних, державних, громадських музеях України, розповідається про історію створення та діяльність музейних закладів у Києві, Львові, Нагуєвичах, Криворівні, Калуші, Лоліні, Коломиї, на Косівщині, Халеп'ї на Обухівщині.

Ключові слова: музей, експедиція, музейна колекція, експозиція, виставка, пошукова робота, пам'ятки української культури, музеї Івана Франка.

Ruslana Mankovska

Museum Franko's researches retrospective analysis

The article represents the museum aspect of Ivan Franko's activity within the framework of museum Franko's researches in Ukraine as well as his participation in the searching, scientific and expedition, exhibition work, in working out the methodological materials to collect and learn about the folk culture, popularizing their scientific and periodical issues. The scholar was an organizer and participant of Ethnographic exhibitions in Ternopil (1887), Lviv (1884), Prague (1885). He joined the process of creating collections of Taras Shevchenko Scientific Community Museum in Lviv, Folk Research Museum where he was elected the counselor and Art and Industrial Museum in Wien, Russian Emperor Museum in Petersburg. The article contains the evidences of the writer's contemporaries about his visits to museums in Lviv, Kyiv and Wien. The part of the article is devoted to commemorating Kameniar's memory in national, state and public museums of Ukraine. The article goes on to say about the history of creating and functioning of museum establishments in Kyiv, Lviv, Naguyevychi, Kryvorivnia, Kalush, Lolyn, Kolomyiia, in Nyzhnioberezivska secondary school in Kosiv district, Khalepia in Obukhiv district. It also describes the thematic expositions in LesiaUkrainka Literary Memorial Museum in Kolodiazhne in Volyn, in local history museums in Ternopil, Stryi, Bolekhiv, the village of Vikno in Ternopil area and memorial rooms in Yurii Fedkovych Chernivsi National University, Drohobych State Pedagogical University. The author dwells on the opening of the museum "Ivan Franko and Kyiv", Memorial museum of Ivan Franko's family in Kyiv.

Key words: museum. Expedition, museum collection, exposition, exhibition, searching activity, Ukrainian culture landmarks, Ivan Franko museums.

Руслана Маньковская

Музейная Франкиана: ретроспектива создания

В статье в контексте формирования музейной Франкианы в Украине освещается музейный аспект деятельности Ивана Франко, его участие в поисковой, научной, выставочной работе, разработке методических материалов для собирания и изучения народной культуры, публикация их в научных и периодических изданиях. Часть материалов посвящена национальным, государственным, общественным музеям И. Франко в Украине, рассказывается об истории и деятельности музеев в Киеве, Львове, Нагуевичах, Криворивне, Калуше, Лоліне, Коломие, Халепье на Обуховщине.

Ключевые слова: музей, экспедиция, музейная коллекция, экспозиция, выставка, поисковая работа, предметы украинской культуры, музеи Ивана Франко.

У дослідженнях про Івана Франка недостатня увага приділяється його внеску в розвиток українського музейництва. Науковець особисто долучався до пошуку, збирання, формування та висвітлення музейних колекцій. Він комплексно підходив до вивчення духовної та матеріальної культури народу, значну увагу приділяв практичній, науково-експедиційній формі збирання матеріалів. Потяг письменника до збереження історико-культурної спадщини був частиною його світоглядних цінностей. Ще на початку своєї наукової діяльності, у 1881 р. він у праці «Мислі о еволюції в історії людськості», вперше опублікованій у журналі «Світ», осмислює тяглість історії, присутність минулого в сучасності і його відголоски в майбутньому: «Кожда доба історична – се дерево. Корінням воно стоїть глибоко в минувших часах, а його крайні парості врастають також далеко в будуще»¹. Музейні раритети є своєрідними історичними маркерами, через які промовляє минуле.

У другій половині XIX ст. серед інтелігенції помітно зріс інтерес до народознавчих та етнографічних студій. На той час, в умовах української бездержавності, вивчення народної культури, означення її самобутності та оригінальності серед європейських народів сприяло національному самоствердженню українців. Дослідник підкреслював: «... пізнання народу, з його мовою, звичаями, віруваннями і поглядами вчить нас zarazом любити його міцно і працювати для нього дійово і раціонально»². Ці слова науковця йшли від серця і власного досвіду.

Ще навчаючись у Дрогобицькій гімназії, І. Франко зацікавився народною творчістю і записав близько 800 пісень краю. У 1874 р., подорожуючи селами Бойківщини, пізнавав Прикарпаття, його людей та звичаї³. А вже на початку 1980-х рр. згуртував і заохочував молодь на збирання етнографічних матеріалів та дослідження народної культури. У 1883 р. він організував при

студентському товаристві «Академічне братство» Етнографічно-статистичний гурток, здійснивши у 1884 р. зі студентами пошукову мандрівку по Прикарпаттю, спільно з колегами Ф. Колессою, М. Павликом, О. Нижанківським створив комітет для збирання та видання народних пісень з мелодіями. Йому належать методичні розробки та програми з дослідження усної народної творчості: легенд, переказів, приповідок, загадок, коломийок, забав, квестіонари для вивчення побуту та народного будівництва, проспекти-запитальники для записування звичаїв, обрядів хрестин, весіль, похоронів, гаївок, танців.

Окрім пошуку та збирання етнографічного матеріалу, І. Франко опрацьовує і оприлюднює його в наукових журналах, пресі. Загалом учений опублікував близько ста народознавчих досліджень⁴. Серед них – високо оцінена фахівцями стаття «Подільські килими», яку він опублікував як рецензію на книгу австрійського мистецтвознавця А. Ригля «Руські килими». Видання у 1892 р. здійснив Віденський художньо-промисловий музей, у фондах якого зберігались колекції предметів українського народного мистецтва. Публікацію вирізняла глибока обізнаність І. Франка в технічних процесах виготовлення килимів, автор звернув увагу на їх значення у побуті українців⁵.

Іван Франко близько ознайомився з виробництвом килимів у селі Вікні на Тернопільщині, де у 1883–1884 р. він на запрошення господаря маєтку Володислава Федоровича працював із документами родинного архіву. Згодом частину матеріалів дослідник використав у своїх працях. Як високоосвічена людина, В. Федорович навчався у Віденському університеті, студіювався в Сорбонні, у 1873–1877 рр. очолював товариство «Просвіта» у Львові, з 1879 р. до 1882 р. – посол Австрійського парламенту, послідовно відстоював національні інтереси українців, був меценатом у багатьох українських культурницьких проєктах. У нього в маєтку знаходились бібліотека з

¹ Франко І. Мислі о еволюції в історії людськості // Франко І. Зібрання творів у 50-и тт. Т. 45. – К.: Наукова думка, 1986. – С.134.

² Франко І. Зібрання творів у 50-и тт. Т. 45. – К., 1986. – С. 258.

³ Гаврилів Б. Прикарпаття в історико-краєзнавчих дослідженнях І. Франка / Богдан Гаврилів // Історія Прикарпаття в краєзнавчих дослідженнях. Вибрані статті. – Івано-Франківськ, 2013. – С. 83.

⁴ Іськів В. П. Іван Франко і питання народознавчих досліджень у Галичині // Іван Франко і світова культура. Матеріали міжнародного симпозіуму ЮНЕСКО (Львів, 11–15 вересня 1986 р.) у 3-х кн. Кн. 2. – К.: Наукова думка, 1990. – С. 117–118.

⁵ Захарчук-Чугай Р. В. Іван Франко – дослідник народного декоративно-прикладного мистецтва // Іван Франко і світова культура. Кн. 2. – С. 115.

рідкісними книгами, колекції історичних старожитностей, діяла відома в окрузі килимарсько-ткацька школа, а найцікавіші вироби вікнянських майстрів (лише Іван Івахін та Андрій Турик виткали 640 килимів) залишалися музеї народних промислів. Зібрана просвітителем колекція вражала рівнем ткацького промислу Поділля, Буковини, Гуцульщини.

У 1887 р. В. Федорович, як голова організаційного комітету, запросив І. Франка висвітлювати у пресі етнографічну виставку в Тернополі на честь приїзду австрійського престолонаслідника. У своїх публікаціях він відзначав теоретичне, наукове і практичне значення виставки самобутнього мистецтва. Така форма представлення народної творчості підвищувала інтерес громадськості до української культури та сприяла удосконаленню майстерності її учасників. На жаль, під час Першої світової війни, у липні 1917 р., маєток В. Федоровича пограбували і спалили російські війська, у вогні зникли бібліотека, музей, колекції старожитностей. Господар ледь врятувався, але важко переніс жорстокий вандалізм. Через кілька місяців, у грудні цього ж року, В. Федорович помер у Києві⁶.

Під час проведення у 1894 р. у Львові Крайової виставки, яка включала в себе широку експозицію з культури та етнографії краю, Івана Франка запросили організувати для неї викладку літератури з питань української етнографії⁷. Як учений, він надзвичайно скрупульозно підійшов до підготовки української частини експозиції: залучає до участі науковців і музейників Львова, звертається до відомих діячів культури. Зокрема, 5 лютого у листі до Михайла Драгоманова зазначає: «Мене просять упорядкувати для сеї виставки літературу, що доторкається южноруської етнографії. Чи міг би я в сій справі числити на Вашу поміч? Крім книг і часописів, котрі будуть виставлені, треба буде зладити також розумований каталог, т. є. бібліографію, і тут, очевидно, Ваша поміч була б мені дуже потрібна»⁸. Того ж дня з таким же проханням він звертається до ві-

домого чеського етнографа Франтішека Ржегоржа. Іван Франко прагнув залучити до виставки (і не тільки до виставки) й інтелігенцію «підросійської» України. Звертається листом до Агатангела Кримського: «Гарно було б, якби зібралася й купка українців та відвідала нас. Чому б, напр, не списатися хоч би всім писателям молодшої генерації та не дати собі *tendes-vous*» (зустріч. – *Авт.*) у Львові, де биможна вільно побалакати з собою і з галичанами, а і з інших слов'ян побачити не одного інтересного чоловіка? Подумайте про се!»⁹. Виставка відбулася у червні–серпні, здобутки української етнографії були представлені настільки достойно, що дирекція виставки запросила І. Франка до складу журі¹⁰.

Виставкова робота займає важливе місце в музейній діяльності. На виставках експонуються унікальні артефакти, які згодом поповнюють фонди музеїв. Саме так писав І. Франко про Етнографічну виставку у Празі 1895 р., на якій з 21 по 26 липня він перебував як кореспондент газети «*KurjerLwowski*». Власне, редакційне відрядження Франка до Праги відбулося на запрошення відомих чеських діячів культури, які знали його як вченого, зокрема у галузі народознавства та етнографії. «Цивілізаційно-історичною подією» назвав І. Франко цю «Народну виставку», як вона офіційно іменувалась, і де було зібрано експонати матеріальної і духовної культури чеського народу¹¹. У Празі Франко мав зустрічі з відомими вченими, брав участь у наукових дискусіях, говорив про внесок українських дослідників у розвиток етнографії та народознавства, а з поверненням до Львова опублікував цикл статей з глибоким аналізом цих актуальних проблем. У червні 1896 р. провідна львівська газета «Діло» повідомила: «Д-ру Іванові Франку комітет чеської Етнографічної виставки надав диплом і бронзову медаль за заслуги у галузі етнографії»¹².

Пошукова та музейно-виставкова діяльність була знайома та цікавила І. Франка. У своїх численних працях він наголошував на збереженні національної культури, і на практиці особисто

⁶ Чемера Г. Село Вікно. Історія і сьогодення / Ганна Чемера / – Тернопіль: Лілея, 1998. – С. 30–33.

⁷ Горак Р., Гнатів Я. Іван Франко. – Кн. шоста. В поті чола. – Львів, 2005. – С. 499.

⁸ Франко І. Зібрання творів у 50-и тт. Т. 49. – К.: Наукова думка, 1986. – С. 445.

⁹ Франко І. Зібрання творів у 50-и тт. Т. 49. – К.: Наукова думка, 1986. – С. 456.

¹⁰ Горак Р., Гнатів Я. Іван Франко. – Кн. шоста. – С. 511.

¹¹ Там само. – С. 126.

¹² Там само. – С. 233.

багато робив для цього. Як голова Етнографічної комісії Наукового товариства ім. Шевченка, науковець опікувався розбудовою музею НТШ, на засіданнях Товариства брав участь в обговореннях перспектив музею. У 1900 р. члени Товариства підняли питання про необхідність доступу дослідників до церковних пам'яток, їх вивчення і залучення до наукового обігу¹³. Влітку того ж року І. Франко «відбув екскурсію» в с. Довгому поблизу Моршина, де в місцевій церкві разом із священником Кирчевим серед збережених у поганому стані церковних рукописних та друківаних книг віднайшов, зокрема, пошкоджене рукописне Четвероєвангеліє XV – початку XVI ст. Цю знахідку він детально описав у статті «Із наукових екскурсій по краю». Декілька відібраних книг передав до бібліотеки Товариства¹⁴. Для поповнення етнографічної збірки музею він разом із етнографом В. Гнатюком склав перелік матеріалів, які потрібно зібрати для музейної експозиції¹⁵.

Цікаві предмети надійшли до музею після відвідання Бойківщини у серпні–листопаді 1904 р. разом із антропологом Федором Вовком та етнографом Зеноном Куделею, тоді ще студентом Віденського університету. Докладну статтю «Етнографічна експедиція на Бойківщину» І. Франко опублікував у 1905 р. німецькою мовою у Відні (українською мовою стаття з'явилася лише в 1972 р. у журналі «Жовтень»)¹⁶. Як зазначає автор, експедиція, хоч і була певною спробою хоча б доторкнутися до вивчення гірського населення бойків, але «... перевершила все, що досі було зроблено в цій галузі (етнографи і музейні колекціонери досі майже не цікавилися бойками), загалом започаткувала систематичне дослідження матеріальної культури і типів цієї етнічної групи»¹⁷. Одним із завдань експедиції був збір антропометричних матеріалів, знімків типів і одягу, предметів матеріальної культури та їх замальовок для музеїв НТШ та

Австрійського народознавчого товариства, яке надало матеріальну підтримку експедиції. Керівник Товариства у Відні, відомий австрійський етнограф Міхаель Габерланд плідно співпрацював із І. Франком, високо цінував дослідження вченого з етнографії, неодноразово звертався за допомогою щодо підготовки бібліографії з народознавства в Західній Україні, придбання предметів українського народного побуту для музею Австрійського народознавчого товариства: макетів печі для випікання хліба, приладів освітлювання. Науковці разом, спілкуючись листами, готували програму експедиції на Бойківщину, за підсумками якої австрійський колега, власне, і замовив Франкові вже згадану статтю. За внесок у розвиток етнографії Австрії в 1902 р. І. Франка обирають членом Австрійського народознавчого товариства, а 1907 р. іменують радником Народознавчого музею у Відні¹⁸.

Учасником експедиції на Бойківщину був професор Федір Вовк, якого Товариство обрало заступником голови Етнографічної комісії. Він працював у Парижі, співпрацював із НТШ, у 1895 р. мав наміри за порадою історика Володимира Антоновича переїхати до Львова та з великим бажанням докластися до заснування музею Товариства. Про це він писав Михайлу Грушевському, та сподівання не здійснились, проте наукові контакти продовжувались¹⁹. Під час експедиції дослідники побували в селі Мшанець, де, за сприяння священника та історика Михайла Зубрицького зібрали цікавий етнографічний та антропологічний матеріал. Згодом частину його передали до Віденського етнографічного музею, а деякі вироби народних промислів, виготовлені селянками намиста – «жінки продавали нам їх просто з шиї» – поповнили етнографічну колекцію музею НТШ. Через співпрацю Ф. Вовка з Російським імператорським музеєм у Петербурзі значна кількість предметів побуту бойків

¹³ Кушнір В. Музей Наукового товариства ім. Шевченка у Львові: від заснування до створення першої загальнодоступної експозиції // Народознавчі зошити. – 2012. – № 5. – С. 826–827.

¹⁴ Франко І. Зібрання творів у 50-и тт. Т. 33. – К.: Наукова думка, 1982. – С. 57–62.

¹⁵ Гаврилів Б. Прикарпаття в історико-краєзнавчих дослідженнях І. Франка. – С. 81.

¹⁶ Франко І. Зібрання творів у 50-и тт. Т. 36. – К.: Наукова думка, 1982. – С. 68–99, 448.

¹⁷ Франко І. Зібрання творів у 50-и тт. Т. 36. – К.: Наукова думка, 1982. – С. 70.

¹⁸ Мороз М. О. Іван Франко у взаємозв'язках із зарубіжними етнографами // Іван Франко і світова культура. Кн. 2. – С. 104.

¹⁹ Кушнір В. Музей Наукового товариства ім. Шевченка у Львові: від заснування до створення першої загальнодоступної експозиції. – С. 824.

надійшла до етнографічного відділу музею, де формували окремий відділ українки²⁰. Зупиняючись у селах Дидьова, Локоть, містечку Бориня, вчені проводили наукові дослідження та продовжували збирати етнографічний матеріал, який після передали до музею НТШ. У львівському Музеї етнографії та художнього промислу досі зберігається сорочка і вишивана спідниця з села Мшанець, привезені І. Франком із експедиції 1904 р. та передані до музею Товариства. Також у інвентарній книзі музею НТШ зберігається запис про окремий дарунок Івана Яковича музею кам'яного молотка, знайденого ним у рідному селі Нагуєвичі. Важливою у 1908 р. була пропозиція Етнографічної комісії про започаткування спеціального відділу музею, де б збиралися фонограми та записи із українського фольклору.

Музеєм НТШ опікувались усі його члени. На початку 1901 р. впорядкування музейних фондів та нагляд за музеєм взяв на себе Михайло Грушевський. Тоді ж голова Товариства підготував звернення до громадськості щодо підтримки музею – «В справі Музея старовинностей при Науковому товаристві ім. Шевченка», де наголошувалось, що «культура народу – вимірюється його пошануванням до рідної старовини, його вмінням нав'язувати новий розвій до тих питомих початків, які витворили його довголітнє історичне жите», а також вказувалось на безвідповідальне ставлення громадськості до історичних пам'яток²¹.

Розвитком музею НТШ, поповненням його фондів Іван Франко займався впродовж усієї своєї діяльності. Йому вдалось об'єднати навколо цієї мети багатьох прихильників, зацікавлених у вивченні та збереженні української культури. Ще у 1886 р. він звертався до адвоката і відомого громадського діяча Галичини Теофіла Окуневського щодо придбання гуцульського одягу. Згодом вже до І. Франка надсилає лист Лук'ян

Якіб'юк, гуцульський народний майстер по дереву з с. Річки, з пропозицією передати до музею старовинні речі²². Значну допомогу вченому в збиранні матеріалів для Австрійського народознавчого товариства надавав уже згадуваний священик і дослідник краю із села Мшанець (нині Старосамбірський район Львівської області), член НТШ Михайло Зубрицький. Вже після експедиції на Бойківщину, впродовж 1905–1906 рр. у своїх листах до нього І. Франко обговорює умови підготовки реєстру та оплати виготовлених місцевими майстрами моделей, зазначає необхідність короткого їх опису: «на кожний модель треба приліпити карточку з написом по-німецьки: що се таке, де то уживається і хто робив модель», а також повідомляє, що речі із Мшанця справили добре враження в музеї у Відні²³. Своєю працею на музейницькій ниві І. Франко сприяв виразному представленню народної культури Східної Галичини та Буковини на теренах Західної Європи.

Авторитет І. Франка серед зарубіжних колег був великим, свідченням чого є листування з вченими Німеччини, Австрії, Польщі, Чехії. Він був одним із засновників «Польського товариства народознавчого», у 1895–1897 рр. членом редакції його журналу²⁴. Вчений мав жваві та дружні стосунки з колегами з різних наукових питань. До нього, як до знавця української культури, зверталися, зокрема, з проханням організувати наукові експедиції. У 1886 р. була домовленість із відомим антропологом, академіком Краківської академії наук Ізидором Коперницьким про польові дослідження Бойківщини за підтримки академії, але у Франка не склалося з часом, тому професор самостійно, щоправда за розробленим Франковим планом, здійснив одну з перших розвідок Бойківщини²⁵. Не склалося і з експедицією на Лемківщину, яку в 1905 р. пропонував І. Франкові австрійський етнограф М. Габерландт²⁶.

²⁰ Бурдуланюк В. Федір Вовк і Галичина // Вісник Прикарпатського університету. Історія. Вип. 17. – С. 4.

²¹ Там само. – С. 826–829.

²² Гаврилів Б. Прикарпаття в історико-краєзнавчих дослідженнях І. Франка. – С. 82.

²³ Франко І. Зібрання творів у 50-и тт. Т. 50. – К.: Наукова думка, 1986. – С. 261–262, 264–265, 300–301.

²⁴ Гошко Ю. Г. Значення творчості Івана Франка для розвитку української етнографічної науки // Іван Франко і світова культура. Кн. 2. – С. 96.

²⁵ Франко І. Зібрання творів у 50-и тт. Т. 36. – С. 71.

²⁶ Мороз М. О. Іван Франко у взаємозв'язках із зарубіжними етнографами // Іван Франко і світова культура. Кн. 2. – С. 105.

Іван Франко був енергійним організатором збирацької роботи, з якої починається будь-який музей. Його глибокі знання з історії, культури, етнографії надавали пошуковим розвідкам науковості та фахової змістовності. Зі спогадів видатного музейника Іларіона Свенціцького, який з 1901 р., працюючи помічником бібліотекаря в Народному домі в Львові, часто зустрічався з І. Франком і бесідував на теми давньослов'янської літератури, вчений постає щирим співрозмовником, тактовним порадником, глибоким фахівцем з історії давньої слов'янської та української літератури. Згодом, коли в 1913 р. відкрився Національний музей, то на честь цієї події Іван Франко особисто вручив засновнику музею, митрополиту Андрею Шептицькому власний переклад «Іфігенії». Музей для науковця був дослідницькою лабораторією. Як зазначає І. Свенціцький, І. Франко «заходив не раз в Національний музей для користування рукописами, стародруками і спеціальними книгами. Дуже інтересно було те, що його пам'ять в цих справах була завжди гостра і вірна»²⁷.

Або такі промовисті факти. Відомо, з якою повагою і шанобливістю ставилася до Івана Франка всесвітньовідома українська співачка Соломія Крушельницька. Вона захоплювалася творами поета, виконувала романси Лисенка на його слова, передплачувала і читала Франкові журнали, підтримувала їх і особисто Франка матеріально, гастролюючи у Львові відвідувала його домівку. Під час святкування 25-річчя літературної і наукової діяльності Івана Франка надіслала йому мистецьки оформлений буйволловий Ріг достатку, який і досі зберігається у Франковому музеї у Львові. Навесні 1904 р., відбуваючи подорож до Італії, Франко зустрівся з Крушельницькою у Римі, і вона знайомила його з музеями Вічного міста²⁸. У 1909 р., уже важко хворий, Іван Франко втретє і востаннє приїхав до Києва. Зустрівся з давніми друзями, оглядав місто, його храми, «пропадав» у букіністичних

книгарнях. Історик Дмитро Дорошенко, згодом відомий громадський і державний діяч, який супроводжував тоді письменника, у своїх спогадах описує відвідини Франком Церковно-археологічного музею при Духовній академії. Одразу ж при вході зустріли директора музею професора М. І. Петрова, відомого історика літератури і науки, етнографа (згодом – дійсний член Української Академії наук). «І так зразу, з місця почався науковий диспут, ведений в такому тоні, начебто обидва вчені поновили всього кілька днів перед тим перервану розмову, – а вони ж ніколи перед тим один одного в очі не бачили, хоч і знали себе взаємодосконало й не раз та й не два вели між собою наукову дискусію в своїх працях, – пише Д. Дорошенко. – Диспут тягся цілою півгодини, і в результаті обидва учасники залишилися один одним дуже задоволені. Петров зараз же витяг з шафи й подарував Франкові кілька томів опису скарбів свого музею, чим той був дуже втішений»²⁹.

Іван Франко долучився до розвитку музейної справи у багатьох її аспектах. Його методичні розробки з дослідження матеріальної та актуальної нині в світовому музейництві нематеріальної культури не втратили свого значення і по сьогодні. Зацікавленість музейництвом пояснюється глибоким розумінням науковцем суспільних процесів розвитку, усвідомленням необхідності збереження духовної спадщини народу, яка складає основу його історичної пам'яті. Він, слушно наголошуючи на безперервності історії, тим самим підкреслює роль історика, який мусить у своїх дослідженнях опиратися на першоджерела та раритети: «Історія ніколи не стане і не може стати повною, скінченою, такою, про котру можна би сказати: се будинок готовий, ні одної цеглини в нім не хибує. Історія назавсіддиостане великим уривком, в котрім тисячні хиби та прогалини мусить доповнювати власний розум, власна логіка і власне чуття історика»³⁰.

²⁷ Свенціцький І. Франко в моїй пам'яті // Спогади про Івана Франка / упор. М. Гнатюк/ – Львів: Каменяр, 2011. – С. 466.

²⁸ Зозуляк К. Візитки Франкового дому // Прийдімо до Франка. Ілюстрований путівник по літературній експозиції Львівського національного літературно-меморіального музею Івана Франка – Львів: Каменяр, 2011. – С. 68–69.

²⁹ Дорошенко Д. Останній побут Івана Франка у Києві // Спогади про Івана Франка. Упорядник М. Гнатюк. Видання 2-е, доповнене, перероблене. – Львів: Каменяр, 2011. – С. 718.

³⁰ Франко І. Мислі о еволюції в історії людськості // Франко І. Зібрання творів у 50-и тт. Т. 45. – К.: Наукова думка, 1986. – С. 77.

Важко переоцінити роль вченого в організації польових досліджень культурних надбань українців, його участь у збиранні духовних скарбів та витворів народних умільців. Широка ерудиція, невгамовна творча енергія митця та його глибока зацікавленість національними здобутками виявились у поповненні національною автентикою колекцій музею Наукового Товариства ім. Шевченка та Національного музею в Львові, Етнографічного музею у Відні. І. Франко залишив сотні наукових праць з ґрунтовним описом унікальних пам'яток духовної та матеріальної культури українського народу, наголошуючи на важливості збереження національної спадщини для відбудови державності: «... у нас ще довго будуть потрібні такі, як я, щоб розбуджувати інтерес до духовного життя і громадити матеріал, обтесаний бодай з грубого. Фундаменти всі так будуються; а тільки на таких фундаментах, на таких стінах може з часом здвигнутися пишне, сміле склепіння»³¹. Думка українського Мойсея, висловлена ще в 1898 р., звучить, як настанова і для сучасників...

Музейна Франкіана в Україні постійно перебуває в полі досліджень науковців. Низка видань та публікацій присвячена окремим музейним закладам у Києві, Львові, Нагуєвичах, Криворівні, Калуші, Лолині, інших містах і селах України. Проте відсутня праця, де б комплексно висвітлювалися музеї такої тематики.

Особливе місце в біографії Івана Франка належить Львову. Тут він прожив сорок років творчого злету та життєвих випробувань, тут він відійшов у вічність. Як відомо, свою багату унікальну бібліотеку та архів, які вважав найбільшим своїм скарбом, Франко заповів Науковому товариству ім. Шевченка, яке у бездержавній Україні відіграло роль Академії наук. І цілком справедливо й глибоко символічно доля розсудила так, що саме в приміщенні НТШ, в кімнаті з Франковим спадком, постав перший музей його імені.

20 березня 1926 року Товариство звернулося до громадськості з таким закликком: «Дня 28 травня минає десять років від смерті великого митця пера, д-ра І. Франка. Покійний завіщав цілу свою бібліотеку й архів Науковому товари-

ству у Львові і тим самим вказав, куди треба присилати пам'ятки по нім. Вважаємо їх національним майном, котре повинно бути збережено не в приватних руках, але в українській культурній інституції. Щоби дати примір, Наукове товариство ім. Шевченка закупило від родини І. Франка домашню обстановку (стіл, бюро, крісло), при якій покійний творив свої наукові, літературні і публіцистичні праці. З часом буде утворена спеціальна кімната ім. Франка, в якій будуть знаходитись його архів, бібліотека і взагалі всі пам'ятки по ньому. Тому Наукове товариство відкликається до українського громадянства з проською надсилати до архіву товариства листи Франка, спомини про нього, його фотографії, окремі і збірні, рукописи його творів, взагалі всі пам'ятки, що в'яжуться з особою великого письменника. Без систематичної збірки пам'яті, без їх видання не дається перевести ані огляд життєпису Франка, ані оцінку його творчості. З огляду на те, що товариство задумує в тім році видати книжку в пам'ять Франка, просимо уклінно всіх, що мають в своїм посіданні які-небудь пам'ятки по нім, щоб їх негайно прислати під адресою товариства, в. Чарнецького, ч. 26»³².

До десятиріччя вшанування пам'яті Івана Франка у Львові створено Комітет, до складу увійшли представники українських культурних, освітніх, наукових та гуманітарних установ з Галичини, Волині, Холмщини, Полісся та Підляшшя³³. З 30 травня 1926 р. у Львові відбувалися урочистості, присвячені пам'яті І. Франка. У ці дні і була відкрита кімната-музей І. Франка в НТШ, матеріали якої в 1940 р. склали основу Літературно-меморіального музею І. Франка у Львові.

Доля Франкового архіву, бібліотеки та особистих речей письменника складалась драматично, щонайменше тричі над ними висіла небезпека. У їхньому збереженні важливу роль відіграли працівниці бібліотеки та музею НТШ Марія Деркач, Марія Штеліга та Стефанія Дорош. Перед Другою світовою війною вони впродовж двох років реставрували Франкову спадщину, що потерпіла від затоплення мешканцями, що винаймали верхні поверхи будинку НТШ. У червні

³¹ Франко І. Зібрання творів у 50-и тт. Т. 31. – К.: Наукова думка, 1981. – С. 30.

³² Горак Р., Гнатів Я. Іван Франко. Кн. десята. Quotendis. – Ч. 2. У притворі вічності / Львівський національний університет ім. Івана Франка, Львівський літературно-меморіальний музей Івана Франка / – Львів: Видавничий центр імені Івана Франка, 2009. – С. 302.

³³ Там само. – С. 303–304.

1941 р., з початком радянсько-німецької війни Франкові матеріали, які перебували в різних місцях на виставках та реставрації, ці мужні жінки перенесли у наплічниках до приміщення НТШ. Втретє, ризикуючи життям, вони врятували матеріали від вивезення до Німеччини, однак у післявоєнний час це не врятувало мужніх берегинь Франкової спадщини від переслідувань від радянської влади³⁴.

Будинок І. Франко почав зводити в 1900 р. поблизу Стрийського парку, у місцевості, яку від назви косячу називали Софіївка, по вулиці Понінського, 4 (нині – вул. І. Франка, 152). Тут же, по сусідству, розпочав будівництво і Михайло Грушевський. Як зазначав сам письменник, на купівлю дев'ять сотих землі та на спорудження будинку було витрачено кошти, подаровані громадянством під час відзначення 25-річчя його літературної і наукової діяльності, придане дружини, а також кредит у банку (його погасив у 1923 р. син Тарас). Проект помешкання запропонувала Ольга Хоружинська, взявши за зразок дім історика Володимира Антоновича в Києві. Будівничий Марцін Заходний та майстри завершили віллу в 1902 р., але в ній виявилось багато прикрих недоробок, та й електричне світло з'явилося тут через вісім років після смерті І. Франка. Та попри те, в цьому будинку письменник багато творив, написав поему «Мойсей», а 28 травня 1916 р. тут скінчилось його земне життя³⁵.

Ініціатором створення музею Івана Франка у Львові була Спілка письменників. Щоб заслужити лояльність місцевого населення, радянська влада прагнула продемонструвати прихильність до відомих діячів Західної України, намагалася залучитися їх підтримкою, а імена видатних українців використати на свою користь. Рішенням Народного комісаріату освіти від 26 січня 1940 р. був відкритий Літературно-меморіальний музей Івана Франка, а перших відвідувачів він прийняв у жовтні цього року. Директором закладу став син письменника Петро Франко. За спогадами колишньої співробітниці музею

Марії Струтинської, опублікованими у Філадельфії в 1952 р., директор в атмосфері недовіри влади, контролю та постійного нагляду органів НКВС розбудовував заклад, створив Наукову раду, налагодив пошук матеріалів у краю, збір спогадів³⁶. 28 червня 1941 р., у його день народження, енкаведисти при відступі зі Львова забрали директора з дому. Подальша його доля залишається невідомою³⁷.

У меморіальній експозиції відтворено кімнати помешкання, зокрема робочий кабінет письменника, на письмовому столі представлені особисті речі І. Франка: чорнильниця з ручкою, книги, гуцульський ніж для розрізування паперів, підсвічник, скринька для рукописів. У фондах закладу зібрано понад 30 тисяч музейних предметів, серед них майже всі перші видання творів, журнальний архів Франка і відгуки на його писання, архівні документи, фотографії, рукописи, матеріали, що стосуються його літературно-наукової, політичної і громадської діяльності, ювілейних святкувань, похорону, вшанування пам'яті українського генія.

З початком війни фонди музею перемістилися до Національного музею, міської бібліотеки та Наукового товариства ім. Шевченка. У віллі намагався поселитися німецький підприємець, та коли в підвір'я влучила бомба, він покинув садибу. Будинок довгий час занепадав, і лише після звільнення міста від нацистської окупації та завершення війни в ньому вдруге 27 липня 1945 р. знову відкрили музей. Ще влітку 1944 р. до складу закладу увійшли дві будівлі: колишнє помешкання М. Грушевського (у 1998 р. в ньому відкрили Меморіальний музей Михайла Грушевського) та вілла власника готелю «Європейського» Антонія Увери. У 1949 р. на території музею встановили погруддя Івана Франка роботи скульптора Григорія Пивоварова. З 1947 р. до липня 1949 р. директором був Тарас Франко. Колектив музею постійно перебував під наглядом влади. Через звинувачення у недоліках в ідеологічній роботі експозицію закривали в жовтні 1946 р.³⁸ Однак і під ідеологічним тиском музейники наполе-

³⁴Горак Р., Гнатів Я. Іван Франко. Кн. десята. Quotendis. – Ч. 2. У притворі вічності. – С. 341–342.

³⁵Горак Р. Дім на роздоріжжі // Прийдімо до Франка. Ілюстрований путівник по літературній експозиції Львівського національного літературно-меморіального музею Івана Франка. – С. 10–11.

³⁶Марська В. Буря над Львовом. – Філадельфія: «Київ», 1952. – С. 190–191.

³⁷Кучабський Ю. В., Франко П. М. Петро Франко (сторінки життя). – Львів, 1999. – С. 89–95.

³⁸Франко Р. Нашадки Франка: спогади онука І. Я. Франка. – 2006. – Рукопис // Архів Національної спілки краєзнавців.

ливо збирали цінні артефакти Франкового життя. У 1967 р. донька письменника Анна Франко-Клочко під час відвідин України передала до музею Франкові листи, мережану сорочку, подаровану поетові письменницею Христею Алчевською, дерев'яну полицку, вирізьблену ним для дружини, срібну ложку, подаровану О. Хоружинською Франку в день весілля та інші сімейні реліквії³⁹.

Указом Президента України від 23 серпня 2011 р. музею надано статус національного. У результаті плідної науково-дослідної діяльності співробітників музею частина його фондів лягли в основу створення у Львові музеїв Соломії Крушельницької (1990 р.) та Михайла Грушевського (1999 р.). У 2000 р. музейники започаткували видання «Наукового вісника музею Івана Франка у Львові», проводяться «Франківські читання», Дні пам'яті Каменяра, відкрили «Франкову вітальню»⁴⁰. Досі залишаються актуальними думки Франка про державність та місце української культури у світовій скарбниці. Тому вкрай важливо оприлюднити значну частину творчої спадщини письменника, обсяги якої умовно складають до ста томів.

Власну історію має Державний історико-культурний заповідник «Нагуєвичі», відкритий 10 березня 1994 р. на малій батьківщині Івана Франка. Нині до його структури входять садиба батьків письменника, музей І. Франка, скульптурна композиція «І. Франко і світова література», художньо-меморіальний комплекс «Стежка Івана Франка». Початки заповідника заклалися у 1946 р., коли невеличку експозицію відкрили у хаті Миколи, сина брата Франка Захара, згодом, у 1951 р. її перенесли до більшої будівлі в центрі Нагуєвичів, а з 1962 р. музей став філіалом Львівського літературно-меморіального музею⁴¹. У серпні 1981 р. на відтвореній батьківській садибі письменника відкрили музей «Садиба Івана Франка». Музейники опиралися на опис хати, яка згоріла в 1885 р. від блискавки, кузні батька письменника, стодоли, пасіки, колодязя та яблуневого саду, відтворений у Франковому нарисі «Моя вітцівська хата». З дитинства

Мирон, так його звали в родині, проявив хист до навчання. В експозиції музею представлено оригінал «Золотої книги» дрогобицької школи, де серед найкращих учнів вписане ім'я Івана Франка за кожен рік його навчання, світлини, родинні реліквії, твори письменника. Окрім відтворення середовища, в якому зростав Іван, пошуку артефактів, працівники музею відшукали могилу поетового батька: Яків Франко був похований біля церкви, як вдячність односельчан за подароване ним Євангеліє та виготовлений вівтар для храму⁴².

Поруч, через дорогу, зведено красиву двоповерхову будівлю, в якій розміщена літературна експозиція музею Івана Франка, де розповідається про життя і творчість письменника в Нагуєвичах і на Дрогобиччині, зібрані картини із зображенням Каменяра та ілюстрації до його творів. У 1981 р. створено художньо-меморіальний комплекс «Стежка Івана Франка», яка поєднала лісову алею, «Галявину казок» з дерев'яними скульптурами персонажів творів письменника – «Прометей», Каменярі», Мойсей», «Захар Беркут», каплиця Різдва Богородиці та Літній театр⁴³. Колектив музею, який нині очолює Ореста Резкунова, започаткував низку культурно-просвітницьких заходів, які щорічно збирають значну кількість шанувальників великого українця. У Будинку літератора, що знаходиться на території музею, відбуваються щорічні «Нагуєвицькі читання», літературно-мистецькі фестивалі, конференції та творчі зустрічі. Привертає увагу відвідувачів пам'ятник І. Франка та рельєфи із зображеннями класиків світової літератури, а також хрест, викуваний батьком Івана Франка на честь скасування у 1848 році панщини в Галичині.

З 1953 р. розпочався процес музеєфікації будинку в селі Криворівня Верховинського району Івано-Франківської області, де в літні місяці в 1901–1904 рр. І. Франко зупинявся на відпочинок у хаті знахаря та знавця народних переказів і легенд Проця Мітчука-Ціміюка, збереглася лише її світлина в музеї. З 1906 р. до 1914 р. (крім 1905 р. та 1908 р.) Франко винаймав кімнату у хаті Василя Якіб'юка, місцевого різьбляра, знавця народної

³⁹Пастух Р. Франкова доля. – Дрогобич: Коло, 2006. – С. 129.

⁴⁰Бонь В. Будинок-музей Івана Франка у Львові. Ілюстрований путівник по Львівському літературно-меморіальному музею Івана Франка. – Львів: Каменяр, 2008. – С. 120–121.

⁴¹Пастух Р. Франкова доля. – Дрогобич: Коло, 2006. – С. 150–151.

⁴²Бонь В., Оркуш М. Літературно-меморіальний музей у селі Івана Франка. Путівник. – Львів: Каменяр, 1978. – С. 13–14.

⁴³Шляхами Івана Франка на Україні. Путівник / упор. М. О. Мороз. – Львів: Каменяр, 1982. – С. 12–13.

медицини і фотографа-самоука (збереглися його світлини Франка). Тут заснували кімнату-музей, сільський клуб та бібліотеку, а з 1960 р. за участю першої завідувачки музею Платоніди Хоткевич, дружини письменника і громадського діяча Гната Хоткевича, керівника створеного ним Гуцульського театру, та ректора Львівського університету ім. І. Франка Євгена Лазаренка створено Літературно-меморіальний музей Івана Франка⁴⁴. У експозиції музею співробітники дбайливо відтворили інтер'єр гуцульської оселі кінця XIX – початку XX ст., представили робочу кімнату з особистими предметами письменника, де він плідно працював, займався перекладами, записував фольклорно-етнографічний матеріал, зустрічався з О. Кобилянською, М. Грушевським, Лесею Українкою, Гнатом Хоткевичем, Михайлом Коцюбинським та іншими видатними діячами культури. Кожен експонат музею зберігає пам'ять про Каменяра та його епоху. Зберігаються твори, особисті речі письменника, топірець, подарований йому власником хати В. Якіб'юком, відреставрована пам'ятна плита з написом «В честь Іванові Франкові Гуцульщина. 1916–1926 рр.». Мешканці Криворівні та Жаб'їого (нині – Верховина) в 1926 р. урочисто відкрили її за селом, біля скелі над річкою Чорний Черемош, на місці народного віча, де в 1912 р. виступав письменник. У 1928 р., через загрозу знищення плити польською владою, В. Якіб'юку з односельцями довелося її заховати. Лише в 1969 р. під час повені віднайшлися рештки плити. У 1981 р. поруч з музеєм після його реконструкції відкрили погруддя Каменяреві⁴⁵.

На Івано-Франківщині в 1981 р. у селі Лолині, яке письменник відвідував у 1874–1876 рр. і саме тут зустрів своє перше кохання – доньку місцевого священика Ольгу Рошкевич, у Народному домі відкрито музей Івана Франка. В експозиції висвітлено життєвий шлях Каменяра, його творчість крізь призму маленького села на Прикарпатті, де він набирался натхнення для наукової та літературної праці. Відомо, що письменника до написання твору «Украдене щастя» надихнув сюжет «Пісні про шандаря», записаної Михайлиною Рошкевич від мешканки Лолина

Явдохи Чігур. Щорічно в селі проводяться традиційні свята вшанування Франкового слова⁴⁶. Завідувач музеєм Любомира Підберезька зуміла об'єднати довкола громадського музею учнів та вчителів Лолина і сусідніх сіл, діячів культури краю. Лолинці навіть на гербі села закарбували високі почуття Каменяра, зобразивши гусяче перо, як символ поезії, та два серця закоханих.

У 1992 р. багаторічними зусиллями науковців, нащадків Франкового брата Онуфрія – Оксани і Андрія Франків та громадськості постав музей-оселя родини Івана Франка в Калуші на Івано-Франківщині. Свого часу письменник та його родина неодноразово відвідували місто. Іван Франко в 1880 р., 1884 р. перебував тут з різних причин: вперше – під конвоем по дорозі від Коломиї до Нагуєвичів, пізніше як лектор, збираючи кошти на будівництво Народного дому в місті. А вже 1904 р. разом з братом Онуфрієм купив землю з будівлями у селі Підгірки, яке нині перебуває у межах Калуша. За спогадами родини та односельців, Франко і його сім'я приїжджали сюди на відпочинок, в особистому архіві письменника зберігаються фольклорно-етнографічні матеріали, зібрані в довколишніх селах Хотінь, Підмихайля, Тужилів, Перевозець, Ясінь. У 1913 р. І. Франко, проводжаючи брата Онуфрія в останню путь, востаннє відвідав Підгірки. Згодом, у 1946 р., коли родину Антона, сина Онуфрія, репресували і вивезли до Караганди, хату зруйнували.

Громадський музей, розміщений у будинку сина Онуфрія, з 2007 р. відзначений званням народного. Незмінним його директором працює Лідія-Христина Іваницька, якій вдалось сформувати музейні фонди, бібліотеку, створити змістовну експозицію, налагодити науково-просвітницьку роботу, спорудити біля музею погруддя Івана Франка та капличку. Важливим напрямом роботи музею стало об'єднання нащадків родини Франка, які проживають не лише в Україні, але й у США, Канаді. Зв'язки підтримуються з музеєм І. Франка в Торонто, де працює Галина Франко-Клочко (правнучка сестри Франка Анни). До Підгірок приїжджала в післявоєнні роки родина Тараса Франка.

⁴⁴Дзурак М. Літературно-меморіальний музей Івана Франка в Криворівні. Путівник. – Косів: «Писаний Камінь», 2009. – С. 9–27.

⁴⁵Каменяр і Прикарпаття. Ілюстрований довідник /Упор. М. Косило, Б. Гаврилів. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2016. – С. 91.

⁴⁶Підберезька Л.Ф. Музей Івана Франка у Лолині: путівник. – Лолин, 2014. – С. 13 – 16.

Експозиція розміщена в чотирьох залах, матеріали яких розповідають про Франковий родовід, що об'єднує 360 встановлених осіб, перебування письменника в Підгірках, його спілкування з мешканцями села. У музеї зібрані особисті речі Івана Франка та його родини, листування, художні твори, етнографічні предмети краю. Окрім пошуково-дослідної роботи, у закладі розгорнуто значну культурно-просвітницьку діяльність⁴⁷.

За даними дослідників М. Косила та Б. Гаврилів на Івано-Франківщині встановлено понад 70 пам'ятників та меморіальних знаків, присвячених Івану Франку, діють державний та громадські музеї, кімнати-музеї, планується створити музей Каменяра в Івано-Франківську. Меморіальне приміщення збереглося в Коломиї, яку Франко з 1880 р. до 1912 р. за документальними свідченнями відвідував 15 разів. У повітовому суді письменник несправедливо був ув'язнений, і тут написав 50 поезій. Нині в історичній будівлі розміщений медичний коледж ім. Івана Франка, де в 1996 р. зусиллями Т. А. Касьяненко створено кімнату-музей письменника. Серед музейних реліквій, творів образотворчого мистецтва представлено скульптурний образ поета роботи В. Римара як Мойсея, Пророка нації. У 2009 р. на основі колекції краєзнавця Петра Арсенича створено експозицію у Нижньоберезівській середній школі на Косівщині. Матеріали шкільного музею розповідають про перебування письменника в Нижньому Березові, Косові, Коломиї та інших селах Прикарпаття, творчість Каменяра, висвітлюють його образ в художній творчості⁴⁸.

Впродовж багатьох років у Києві місцева інтелігенція невпинно просувала ідею відкриття окремого музею Івана Франка в місті, до якого в 1885, 1886 і 1909 роках приїздив письменник. Місцем нового закладу було обране одне з приміщень Музею видатних діячів української культури Лесі Українки, Миколи Лисенка, Панаса

Саксаганського, Михайла Старицького по вулиці Саксаганського, 93-б, де бував І. Франко, відвідуючи родину Косачів, М. Лисенка, М. Старицького⁴⁹. Щоправда будинок ще з 1970-х рр. потребує капітального ремонту. До 150-річного ювілею Каменяра Указом Президента України від 27 серпня 2006 р. Кабінету Міністрів вкотре було доручено вирішити питання про спорудження протягом 2006–2008 рр. пам'ятника Івану Франку у м. Харкові та м. Києві, а також створення у столиці Літературно-меморіального музею Івана Франка. У 2008 р. було започатковано Музей «Іван Франко і Київ», в якому передбачалось розгорнути теми «І. Франко і М. Лисенко», «І. Франко і родина Косачів-Драгоманових», «І. Франко і М. Старицький», «Одруження І. Франка», «І. Франко і Київська Стара громада», «І. Франко і київські видавництва», «І. Франко та Є. Чикаленко» та ін.⁵⁰. Музейники в лютому 2010 р. на зустрічі української інтелігенції з нагоди 125-річчя перших відвідин Кисва Іваном Франком презентували концепцію закладу. Лише в серпні 2016 р. в залі музею Лесі України після низки тематичних виставок відкрили експозицію «Іван Франко і Київ». Основу показу склали раритети, що зберігались у фондах музею, архіві Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАН України, Львівському національному літературно-меморіальному музеї Івана Франка, приватних колекціях, родинному архіві нащадків І. Франка⁵¹. В ювілейний рік завідувач відділу Лариса Каневська та співробітники музею провели презентації франкознавчих видань, представили цікаві зразки мистецької Франкіани.

Іванові Франку присвячено частину експозиції в Національному музеї літератури України, що розміщується в меморіальному приміщенні колишньої Колегії Павла Галагана. Письменник у 1885 та 1886 роках працював тут у бібліотеці, а в травні 1886 р. у церкві Святого Павла при Колегії вінчався з Ольгою Хоружинською. Нині

⁴⁷Франко А., Франко О. Етнографічні та краєзнавчі матеріали в музеї Івана Франка в Калуші // Народознавчі зошити. – 2013. – № 3 (111). – С. 519–531.

⁴⁸Каменяра і Прикарпаття. Ілюстрований довідник /Упор. М. Косило, Б. Гаврилів. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2016. – С. 25, 122–125.

⁴⁹Музей видатних діячів української культури Лесі Українки, Миколи Лисенка, Панаса Саксаганського, Михайла Старицького. Ілюстроване інформаційне видання. – К.: «Кий», 2007. – С. 10.

⁵⁰Музей «Іван Франко і Київ» [Електронний ресурс] // Музей видатних діячів української культури Лесі Українки, Миколи Лисенка, Панаса Саксаганського, Михайла Старицького. – Режим доступу: <http://mvd.uk.kiev.ua>

⁵¹Фонди Музею видатних діячів української культури Лесі Українки, Миколи Лисенка, Панаса Саксаганського, Михайла Старицького.

в музеї широко популяризується творча діяльність І. Франка, його бачення української держави, громадянська лірика. Засобами інформаційних технологій співробітники здійснили цікавий музейний проект «Франкофест». Під час скайп-конференції «Іван Франко в музейному просторі України» об'єднались меморіальні музеї письменника в Києві, Львові, Нагуєвичах та Криворівні.

У вересні 2009 р. відбулася публічна акція із започаткування Франкового музею в селі Халеп'я на Обухівщині. Його відкриття розглядалось як перший крок до створення Літературно-меморіального музею Каменяра у Києві⁵². Академік НАН України Петро Тимофійович Тронько та онук І. Я. Франка, український вчений-математик, дипломат, громадський діяч Роланд Тарасович Франко підтримали звернення краєзнавчої громадськості Обухівщини про створення музею. Як філія Київського обласного археологічного музею, заклад розташований поряд з музеєм дослідника трипільської культури Вікентія Хвойки в приміщенні колишньої «школи грамоти» (1902 р.). Відштовхуючись від нездійсненої мрії І. Франка відвідати могилу Тараса Шевченка, музейники запропонували тематичну концепцію «Дорога І. Франка до Т. Шевченка через Дніпро». Музей відкрили у жовтні 2010 р. за підтримки керівництва Обухівського району, Львівського національного літературно-меморіального музею Івана Франка, Національної спілки краєзнавців України та шанувальників Франкової творчості.

За ініціативи внука І. Франка Роланда Франка наприкінці листопада 2016 р. у Києві, у приватній квартирі Франків № 15 по вул. Володимирській, 48а перших відвідувачів зустрів Меморіальний музей родини Івана Франка. Сюди у 1949 р. за наполяганнями радянського керівництва переселився зі Львова син письменника Тарас Франко з сім'єю. Експозиція через сімейні фото, документи, листівки, особисті речі родини оригінально відтворює атмосферу, в якій жили нащадки Каменяра, середовище спілкування та їхні культурно-мистецькі уподобання.

Зберігають пам'ять про Каменяра в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича, де на філологічному факультеті відкрито Франкову аудиторію, а на центральному корпусі встановлено меморіальну таблицю. У Літературно-меморіальному музеї Лесі Українки в Колодяжному на Волині представлені матеріали про дружбу Івана Франка з поетесою, відвідини її письменником у 1891 р.⁵³. Меморіальну кімнату Івана Франка відкрито у Дрогобицькому державному педагогічному університеті, який носить його ім'я: у цьому приміщенні колишньої гімназії впродовж 1867–1875 рр. навчався Франко. Громадський музей І. Франка діє у селі Вікні на Тернопільщині, де, як уже згадувалось, Франко перебував з перервами у 1883–1884 рр. Широкі експозиції, присвячені Каменяреві, відкрито у краєзнавчих музеях Тернополя, Стрия, Болехова, в інших містах і селах, з якими пов'язані життєві і творчі дороги Великого сина України, пророка нашого національного відродження.

Музейна Франкіана висвітлює малодосліджену проблему участі науковця в становленні українського музейництва, розкриває місце музею в різносторонній діяльності письменника, охоплює систему національних, державних, громадських музейних закладів про життя і творчість Івана Франка. Концептуальні підходи вченого до збереження культурної спадщини українського народу нині залишаються актуальними. Мислитель у своїх працях, як наголошує відомий письменник Дмитро Павличко, доводить незаперечне право українського народу вільно почуватися й перебувати в центрі європейського життя, бути не чорноробом, а одним із зодчих демократичного континенту⁵⁴. Змістові глибини, формотворче різноманіття національного надбання, його світовий рівень надихали Івана Франка збирати, зберігати і досліджувати культурний спадок народу, який впродовж десятиліть шанобливо зберігає пам'ять про Генія української національної духовності в музейних закладах, пам'ятних місцях та пам'ятках, присвячених Каменяреві.

⁵² Архів Національної спілки краєзнавців України.

⁵³ Шляхами Івана Франка на Україні. Путівник / упор. М. О. Мороз. – Львів: Каменяр, 1982. – С. 99, 104.

⁵⁴ Павличко Д. Іван Франко – будівничий української державності // Хрестоматія політологічних статей Івана Франка / Упор. Д. Павличко. – Київ: Видавничий дім «Киево-Могилянська академія», 2005. – С. 18.

References

- Bon' V. Budynok-muzej Ivana Franka u L'vovi. Ilyustrovanyy putivnyk po L'vivs'komu literaturno-memorial'nomu muzeju Ivana Franka. – L'viv: Kamenyar, 2008.
- Bon' V., Orkush M. Literaturno-memorial'nyy muzey u seli Ivana Franka. Putivnyk. – L'viv: Kamenyar, 1978.
- Burdulanyuk V. FedirVovk i Halychyna // VisnykPrykarpats'kohouniversytetu. Istoriya. Vyp. 17.
- Chemera H. Selo Vikno. Istoriya i s'ohodennya / HannaChemera/ – Ternopil': Lileya, 1998.
- Doroshenko D. Ostanniy pobut Ivana Franka u Kyryevi // SpohadyproIvanaFranka. Uproryadnyk M. Hnatyuk. Vydannya 2-e, dopovnene, pereroblene. – L'viv: Kamenyar, 2011.
- Dzurak M. Literaturno-memorial'nyy muzey Ivana Franka v Kryvorivni. Putivnyk. – Kosiv: «PysannyKamin'», 2009.
- Franko A., Franko O. Etnohrafichni ta krayeznavchi materialy v muzeji Ivana Franka v Kalushi // Narodoznavchizoshyty. – 2013. – # 3 (111).
- Franko I. Zibrannyatvoriv u 50-y tt. T. 31. – K.: Naukovadumka, 1981.
- Franko I. Zibrannyatvoriv u 50-y tt. T. 33. – K.: Naukovadumka, 1982.
- Franko I. Zibrannyatvoriv u 50-y tt. T. 36. – K.: Naukovadumka, 1982.
- Franko I. Zibrannyatvoriv u 50-y tt. T. 45. – K.: Naukovadumka, 1986.
- Franko I. Zibrannyatvoriv u 50-y tt. T. 49. – K.: Naukovadumka, 1986.
- Franko I. Zibrannya tvoriv u 50-y tt. T. 50. – K.: Naukova dumka, 1986.
- Franko R. Nashchadky Franka: spohadyonuka I. Ya. Franka. – 2006. – Rukopys // Arkhiv Natsional'noyi spilky krayeznavtsiv.
- Havryliv B. Prykarpattya v istoryko-krayeznavchykh doslidzhennyakh I. Franka / BohdanHavryliv // IstoriyaPrykarpattya v krayeznavchykhdoslidzhennyakh. Vybranistatti. – Ivano-Frankivs'k, 2013.
- HoshkoYu. H. Znachennya tvorchosti Ivana Franka dlya rozvytku ukrayins'koyi etnohrafichnoyinauky // IvanFranko i svitovakul'tura. Kn. 2.
- Horak R. Dimnarozdorizhzi // Pryydimodo Franka. Ilyustrovanyy putivnyk po literaturniy ekspozytsiyi L'vivs'kohonatsional'noho literaturno-memorial'noho muzeju Ivana Franka.
- Horak R., HnativYa. IvanFranko. – Kn. shosta. V potichola. – L'viv, 2005.
- Horak R., HnativYa. Ivan Franko. Kn. desyata. Quotendis. – Ch. 2. U pryvovivichnosti / L'vivs'kyy natsional'nyy universytet. Ivana Franka, L'vivs'kyy literaturno-memorial'nyy muzey Ivana Franka / – L'viv: Vydavnychyy tsentr imeni Ivana Franka, 2009.
- Is'kiv V. P. Ivan Franko i pytannya narodoznavchykh doslidzhen' u Halychyni // Ivan Franko i svitovakul'tura. Materialy mizhnarodnoho sympoziumu YuNESKO (L'viv, 11–15 veresnya 1986 r.) u 3-kh kn. Kn. 2. – K.: Naukovadumka, 1990.
- Kamenyar i Prykarpattya. Ilyustrovanyydovidnyk /Upor. M. Kosylo, B. Havryliv. – Ivano-Frankivs'k: Misto NV, 2016
- Kuchabs'kyyYu. V., Franko P. M. PetroFranko (storkyzyhyttya). – L'viv, 1999.
- Kushnir V. Muzey Naukovoho tovarystva. Shevchenka u L'vovi: vidzasnuvannyadostvorennyapershoyizahal'nodostupnoyiekspozyciyi // Narodoznavchizoshyty. – 2012. – # 5.
- Mars'ka V. Burya nad L'vovom. – Filadel'fiya: «Kyyiv», 1952.
- Moroz M. O. Ivan Franko u vzayemozv'yazkakhiz-zarubizhnymyetnohrafamy // Ivan Franko i svitovakul'tura. Kn. 2.
- Muзей «Ivan Franko i Kyiv» [Elektronnyyresurs] // Muзей vydatnykh diyachiv ukrayins'koyi kul'tury Lesi Ukrayinky, Mykoly Lysenka, Panasa Saksahans'kohomykhaylaStaryts'kohoh. – Rezhymdostupu: <http://mvd.uk.kiev.ua>
- Muзей vydatnykh diyachiv ukrayins'koyi kul'tury Lesi Ukrayinky, Mykoly Lysenka, Panasa Saksahans'kohomykhaylaStaryts'kohoh. Ilyustrovane informatsiyne vydannya. – K.: «Kyy», 2007.
- Pavlychko D. IvanFranko – budivnychy ukrayins'koyi derzhavnosti // KhrestomatiyapolitolohichnykhstateyIvanaFranka / Upor. D. Pavlychko. – Kyiv: Vydavnychyy dim «Kyyevo-Mohylyans'ka akademiya», 2005.
- Pastukh R. Frankova dolya. – Drohobych: Kolo, 2006.
- Pidberez'ka L. F. Muзей Ivana Franka u Lolyni: putivnyk. – L'lyn, 2014 .
- Shlyakhamy Ivana Franka na Ukrayini. Putivnyk / upor. M. O. Moroz. – L'viv: Kamenyar, 1982.
- Svyentsits'kyy I. Franko v moyiypam'yati // SpohadyproIvanaFranka / upor. M. Hnatyuk/ – L'viv: Kamenyar, 2011.
- Zakharchuk-Chuhay R. V. Ivan Franko – doslidnyk narodnoho dekoratyvno-prykladnoho mystetstva // IvanFranko i svitovakul'tura. Kn. 2.
- Zozulyak K. Vizytky Frankovohodomu // PryydimodoFranka. IlyustrovanyyputivnykpoliteraturniyekspozytsiyiL'vivs'kohonatsional'noholiteraturno-memorial'nohomuzejuIvanaFranka – L'viv: Kamenyar, 2011.